

Afryktywacja spółgłosek tylnojęzykowych k', g'

Autor: Halina Karaś

Afryktywacja spółgłosek tylnojęzykowych k' i g' (łac. *affricatus*; przytarty; niem. *Affrikate*, ang. *affricate*; spółgłoska zwarto-szczelinowa) to zjawisko mocnego zmiękczenia i przesunięcia artykulacji k' i g' ku przodowi, co powoduje powstanie spółgłosek zwarto-szczelinowych (tzw. afrykat) cz', dź' lub spółgłosek bliskich ć, dź czy też z nimi tożsamych, np. *odzier*, *cij* = *ogier*, *kij*. Zmianę k' i g' > ć, dź poświadczono w gwarach tucholskich, inaczej borowiackich (zob. Bory Tucholskie) i krajniackich (zob. Krajna) należących do szeroko rozumianego dialektu wielkopolskiego, ale mających również szereg cech wspólnych z kaszubszczyzną. Afryktywacja dziś typowa jest przede wszystkim dla kaszubszczyzny (gdzie występuje dźwiękowe zmiękczone cz', dź' na miejscu k' i g'), stąd w znacznej części opracowań dialektologicznych omawiane zjawisko nosi nazwę palatalizacji kaszubskiej. Szerzyła się prawdopodobnie jednak z kierunku południowego, o czym świadczy jej brak na północno-zachodnich krańcach Kaszub i w wymarłych już gwarach słowińskich. Rozwój k' i g' w afrykty na obszarze borowiacko-krajniackim (także kaszubskim) dokonywał się późno, prawdopodobnie w XIX wieku, w tym samym czasie co rozkład spółgłosek wargowych miękkich na grupy dwuelementowe (na skutek wymowy asynchronicznej). Ponieważ artykulacja afrykat tylnojęzykowych była trudna, nastąpiło przesunięcie ich ku przodowi. Omawiane zjawisko afryktywacji k' i g' bywa też nazywane hipertrofią palatalności spółgłosek tylnojęzykowych k' i g'. Zob. Spółgłoski tylnojęzykowe.